

DĚJINY KNIHOVEN V ČESKÝCH ZEMÍCH

KNIHOVNY V ČESKÝCH ZEMÍCH DO HUSITSKÝCH VÁLEK

- V českých zemích se první knihovny objevují v klášterech – kláštery jako centra vzdělanosti raného středověku
- Soukromé knihovny lze zřetelněji sledovat až ve 14. století (do této doby soukromé sbírky knih vlastnil panovník a vysocí duchovní hodnostáři – jejich knihovna navazovala na institucionální knihovnu)
- 14. století je spjato s mohutnějším rozmachem intelektuálního života, související i se vznikem pražské univerzity

1348 *Universitas Carolina*

Univerzity – rozmach intelektuálního života

- Sorbona 1180, Praha 1348, Krakov 1364, Vídeň 1365
- Zajištění potřeba vytvořit předpoklady nejen personální, ale i materiální a hlavně intelektuální. Spojení univerzity s generálními studii některých řádů v Praze, využívání řádových knihoven, knihovnu arcibiskupství – arcibiskup je prvním kancléřem univerzity.
- Možnost proniknutí laiků do oblasti vyššího vzdělání
- V roce **1366** založil Karel IV. velkorysým způsobem dvě koleje: **Karlovu a Andělskou**. Karlově knihovně daroval 114 knih – základ knihovny podle vzoru pařížské univerzity a právnické univerzity v Bologni

- vývoj knihoven v českých zemích v době předhusitské byl poněkud opožděn a posunut
- před 14. století jsou zmínky o knihovnách velmi sporadické
- do druhé poloviny 15. století je většina knihoven v českých zemích je spojena s církevními institucemi, s představiteli církevní hierarchie
- Budování knihovny jako výrazu reprezentace
- Knihy byly nejen čteny, ale tvořily součást kulturního a společenského života

KNIHOVNY V ČECHÁCH A NA MORAVĚ V DOBĚ RENESANCE

- 14 knihoven s více než 100 svazky, z toho pouze 2 soukromé knihovny ; od 51–100 sv. dominují knihovny institucionální nad 3 soukromými
- renesanční knihovny – snaha obsáhnout veškeré poznání – **encyklopedické sbírky**
- V pohusitském období rozdělení české společnosti ve dva konfesijní tábory – lze hovořit o dvojí kultuře (Velkou část souborů knih vytvořili katoličtí intelektuálové, většinou právě absolventi italských univerzit, kteří byli prvními propagátory latinského humanismu v našich zemích. Utrakvistická společnost zřetelně intelektuálně stagnovala)

KNIHOVNY V ČECHÁCH A NA MORAVĚ V DOBĚ RENESANCE

- Jan z Rabštejna (1437–1473)
- Václav z Krumlova (1425–1460)
- Jan Herttemberer z Lokte (zemř. 1498)
- Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic (1461–1510)
- Václav z Rovného (1448–1531)
- Jan st. Hodějovský z Hodějova (1496–1566)
- Ladislav z Boskovic
- Jan z Házmburka (1496–1553)
- Rožmberská knihovna
- Mikulovská ditrichštejnská knihovna
- Žerotínská knihovna

Lokšanská knihovna

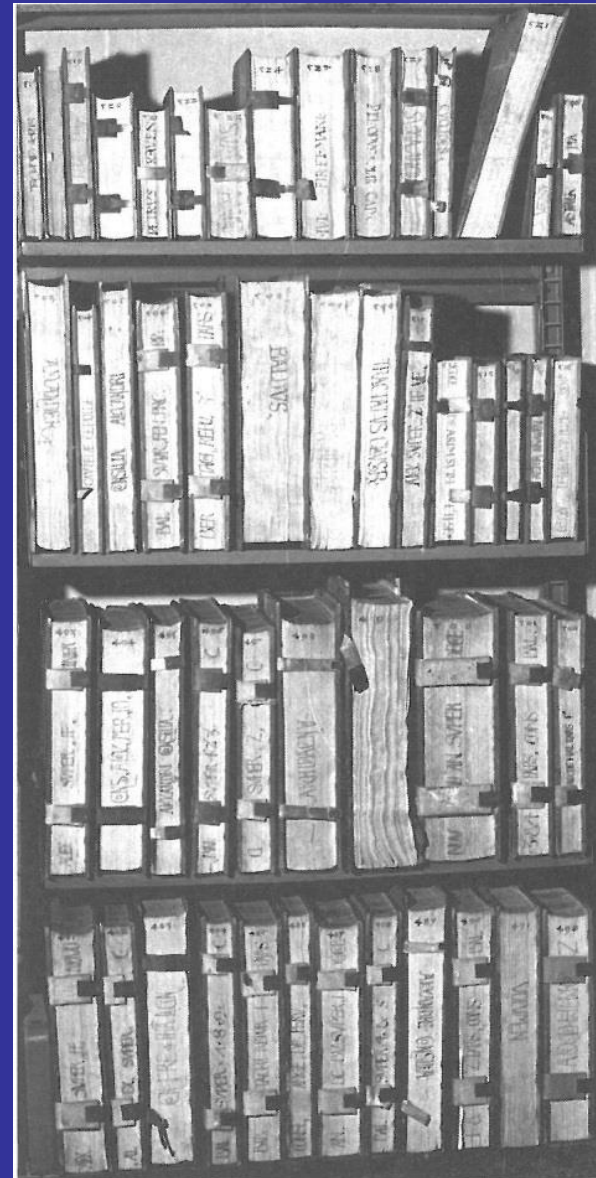
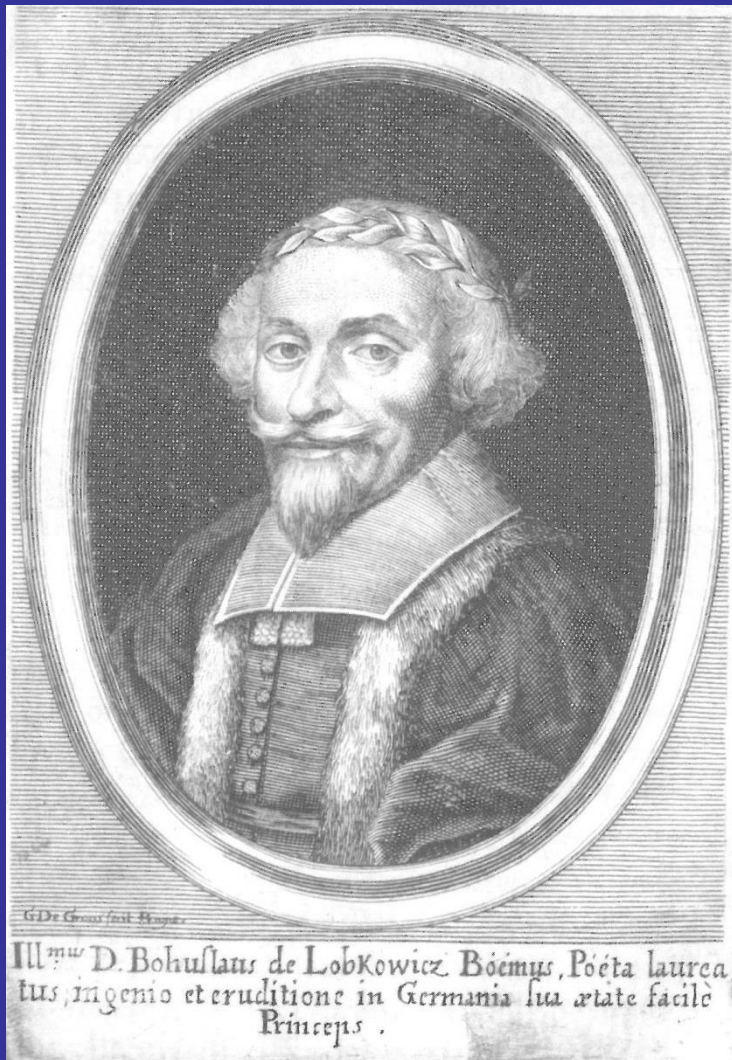
Lokšanská knihovna - původní podoba z roku 1558

Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic (1461–1510)

- studia v Bologni, 1482 doktor kanonického práva, 1487/88 člen královské kanceláře – královský sekretář.
- Jeho knihovna byla patrně největší mezi českými a moravskými soukromými knihovnami své doby.
- Knihovna měla cca 650 svazků – cca 200 knih si přivezl ze studií v Bologni.
- Nepotrpěl si na luxusní vnější úpravu knih – jednoduchá vazba.
- Tematický záběr: filologie, snažil se prohlubovat znalost latiny, studoval rétoriku a básnické umění, upoutali ho římscí autoři, teologie a filozofie, hlavní jeho záliby – astronomie a dějepisectví. Vytvořil si kvalitně vybavenou právnickou příručku

Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic (1461–1510)

Rožmberská knihovna

- první zmínky o existenci knihovny jsou ze 14. století
- **Petr IV. z Rožmberka** – v letech 1476–1478 studoval na bolognské univerzitě spolu s Bohuslavem Hasišenským z Lobkovic a do své knihovny přivezl několik prvotisků
- Evropské proslulosti dosáhly osobní knihovny posledních Rožmberků
- **Vilém z Rožmberka** (1535–1592)
- **Petr Vok z Rožmberka** (1539–1611)

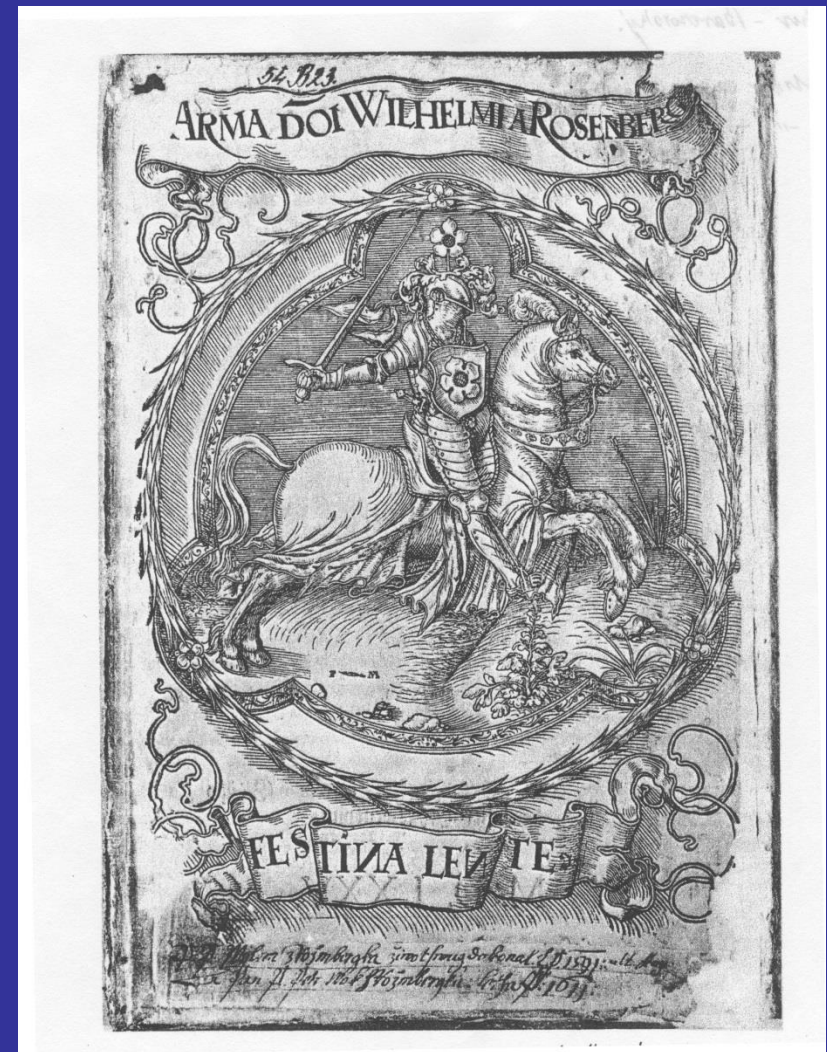

Fig. 13.

PETER VOK [WOLF] ORSINI-ROSENBERGS RYTTAREXLIBRIS. 1586.

ZÁMECKÉ KNIHOVNY

- Největší změny přinesl rok 1620, kdy se ve značné míře proměnila celá šlechtická společnost. Z předbělohorských sbírek se zachovaly prakticky pouze dvě knihovny – lobkovická na Roudnici a žerotínská na Bludově. Charakteristickým rysem pobělohorského vývoje soukromých šlechtických knihoven v českých zemích byly rozsáhlé přesuny v jejich vlastnictví.
- Dnešní šlechtické knihovny se konstituovaly až od 17. století. Knihovny vznikaly obvykle jako soukromé knižní sbírky sběratelskou činností, nákupy celých knižních celků nebo začleňováním osobních knihoven jednotlivých šlechticů do rodových celků. Zařazením do rodového fideikomisu pak získaly charakter právně kodifikované instituce. Tvořily trvalou výbavu rodového sídla a zůstaly v místech svého založení po několik staletí (od doby třicetileté války až do 20. století nebyly knihovny postiženy význačnější válečnou či jinou katastrofou).
- V letech 1945 a 1948 došlo k zestátnění všech zámeckých knihoven a k likvidaci celé řady z nich.

BAROKNÍ KNIHOVNY

- 18. století specializace knihoven (důvodem prostorové, finanční důvody)
- kraje odlišnosti knihoven prakticky neexistuje – podobná skladba šlechtických knihoven – šlechta celé habsburské monarchie žila obdobným způsobem, mluvila stejnými jazyky, sdílela podobný pohled na svět a život v něm. Jediná odlišnost vychází ze specializace panství, hospodářských a přírodních podmínek ...
- zámecké knihovny sloužily nejen majitelům, ale i širšímu okruhu čtenářů - vzdělaným vrchnostenským úředníkům a soukromým badatelům

TYPICKÉ JÁDRO ZÁMECKÉ KNIHOVNY

- přímo souvisí s obecným životním stylem aristokracie:
- VZDĚLÁNÍ: učebnice, encyklopedie, příruční knihovna, ...
- POLITICKÁ KARIÉRA: literatura politická a historická
- STÁTNÍ SPRÁVA: souvisí literatura právnická, sbírky zákonů, teorie práva a státu
- KARIÉRA V ARMÁDĚ: militaria, dějiny a popisy armád, válečných tažení a bitev, užívání moderních zbraní ...
- HISTORIE RODU: genealogická a heraldická díla
- SPRÁVA PANSTVÍ: zemědělská a lesnická literatura, od poloviny 18. století i díla dalších průmyslových odvětví (rybníkářství, pivovarnictví, vinařství, zpracování kovů ...)
- ÚPRAVY SÍDEL: architektonická a zahradní literatura
- Toto jádro bylo pak obohacováno širokou škálou všech dalších oborů, podle zájmů konkrétních šlechticů. V 19. století stoupá v zámeckých knihovnách množství beletrie, knihovny stávají centrem zábavy a oddechu.

INTERIÉROVÉ KNIHOVNY

Jednotná úprava:

- výzdoba knižních vazeb
- členění knih do jazykových a tematických oddílů a tomu odpovídající signování
- umístění knihovny do barokního knihovního sálu – zámecké knihovny neodmyslitelnou součástí interiéru

Mnichovo Hradiště

JAZYKOVÉ SLOŽENÍ ZÁMECKÝCH KNIHOVEN

- velká různorodost
- literatura z nejstarších dob až do 17. století je nejvíce latinská, méně německá
- v 18. a 19. století dominuje francouzština – „esperanto šlechty“ a němčina
- české knihy se objevují zejména z doby 16. století a záleží na charakteru rodu (české knihy např. u Kolovratů, Lobkoviců, Aichelburgů a dalších)
- často se setkáme s knihami italskými, španělskými ...
- další jazyky v souvislosti s příbuzenskými kontakty

BAROKNÍ KNIHOVNY – SBĚRATELSTVÍ KNIH, DOPLŇOVÁNÍ

- Nákupy jednotlivců – samotní šlechtici či nákup knih přes agenty
- Získání velkých a ucelených knižních souborů ze zahraničí
- Nákupy v antikvariátech
- Dědictví, knihy novomanželek ...

KNIHY JAKO PRESTIŽNÍ ZÁLEŽITOST – dedikace, knižní dary

ZÁMECKÉ KNIHOVNY

- Zachování sbírek ve své původní podobě představuje největší bohatství zámeckých knihoven
- Knihy byly svými majiteli zpravidla opravdu studovány a nikoliv shromažďovány
- Daleko výrazněji než institucionální knihovny ukazují soukromé knihovny charakter osobnosti, její snahy, zájmy, rozhled, záliby, povinnosti, módní trendy, ...
- Panevropský charakter knihoven byl podtrhován častými studijními cestami do zahraničí, vykonáváním politických funkcí v zahraničí, v diplomatických službách habsburské monarchie. V knihovnách se nachází mezinárodní literatura zejména z oblasti katolické Evropy

Šlechtické knihovny jako pramen poznání

- pojetí knihovny jako součást výrazu životního stylu velmože a jeho dvora
- obraz dobových čtenářů
- dějiny čtenářských zážitků (poznámky čitatele knihy, výpisky ...)
- citáty, komentáře, odkazy na přečtená díla v dopisech, půjčování a doporučování knih
- provenienční značky
- znalost cizích jazyků a porozumění textu
- literární mecenát

Šlechtické knihovny jako pramen poznání

- utváření skladby aristokratických knihoven – význam rodové tradice, výchovy, kavalírské cesty šlechticů, ...
- hmotná kultura knihovních prostor – umístění a podoba knihovny ve šlechtickém sídle
- metody katalogizace knih, poznání osobní role šlechtického majitele knihovny při knihovnickém uspořádání a zpracování knih ve vlastní knihovně
- převzetí knih z pozůstalostí, doplňování knihovny, ...
- způsob získávání nových knižních titulů a jeho finanční náročnost, dodavatelé knih, ...
- kulturní transfer knih z rezidence do podzámčí a jeho okolí

ZÁMECKÉ KNIHOVNY

- Lobkovická knihovna v Roudnici nad Labem
- Knihovna Nosticů na Malé Straně (ca 14 000 sv.)
- Knihovna Kinských na Staroměstském náměstí (ca 33 000 sv.)
- Knihovna Eggenbergů v Českém Krumlově
- Knihovna Schwarzenbergů v Českém Krumlově, na Hluboké (ca 60 000 sv.)
- Silva-Tarouca - Čechy pod Kosířem
- Thun-Hohenstein-Salm-Reifferscheid
- Kníže z Fürstenbergu – Křivoklát (ca 24 000 sv.)
- Šternberkové – Český Šternberk (ca 2 200 sv.)
- rodová knihovna Michnů z Vacínova
- ...

ZÁMECKÉ KNIHOVNY

- Impozantními interiérovými knihovnamí jsou Náměšť nad Oslavou, Kačina, Kynžvart nebo Český Krumlov. Romanticky působící jsou upravené prostory knihoven ve Žlebech, na zámku Sychrov či na hradě Pernštejn. Zajímavé jsou také modernější prostory zámeckých knihoven z 19. a 20. století v Dačicích, v Kladrubech u Stříbra atd.
- Seznam viz Petr Mašek: Zámecké, hradní a palácové knihovny v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Praha 2004
- <http://www.knihovny.ubique.cz/sez.php>

Erbovní exlibris

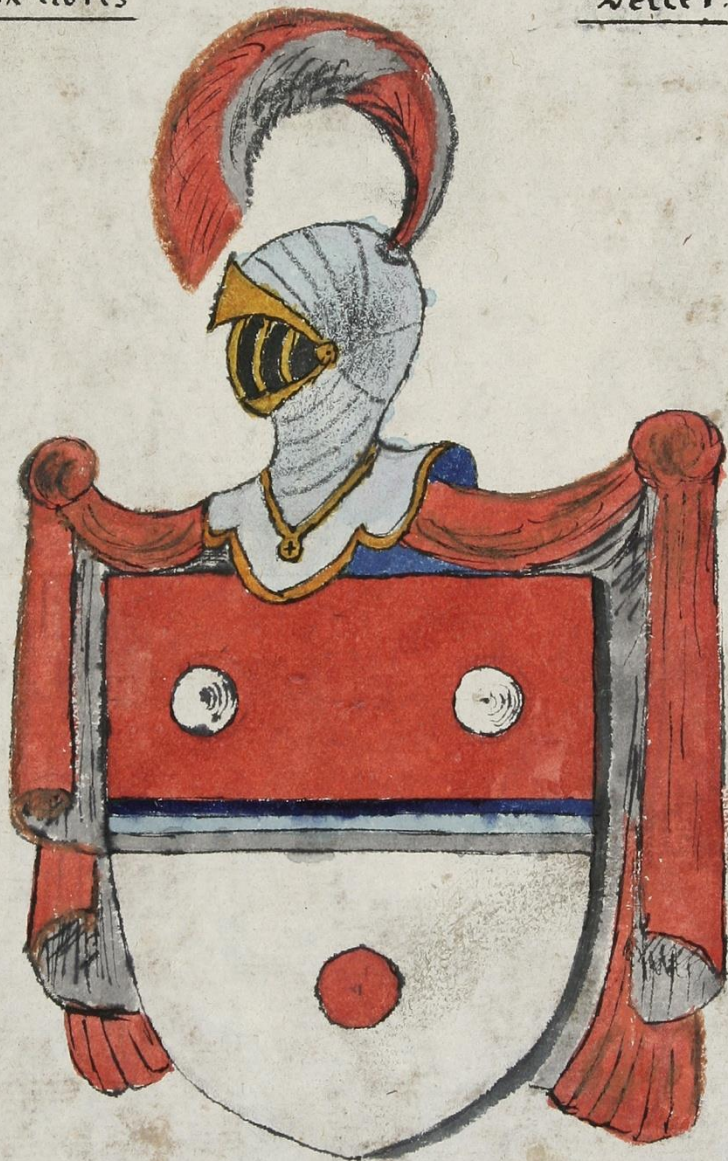

Joh. Doehm, del. et sculpit.

Ex libris

Zeller.

2 B. a. 10
(A. 113 = 6073)

Ev. 422.

j . 5 . 0 . 9 .

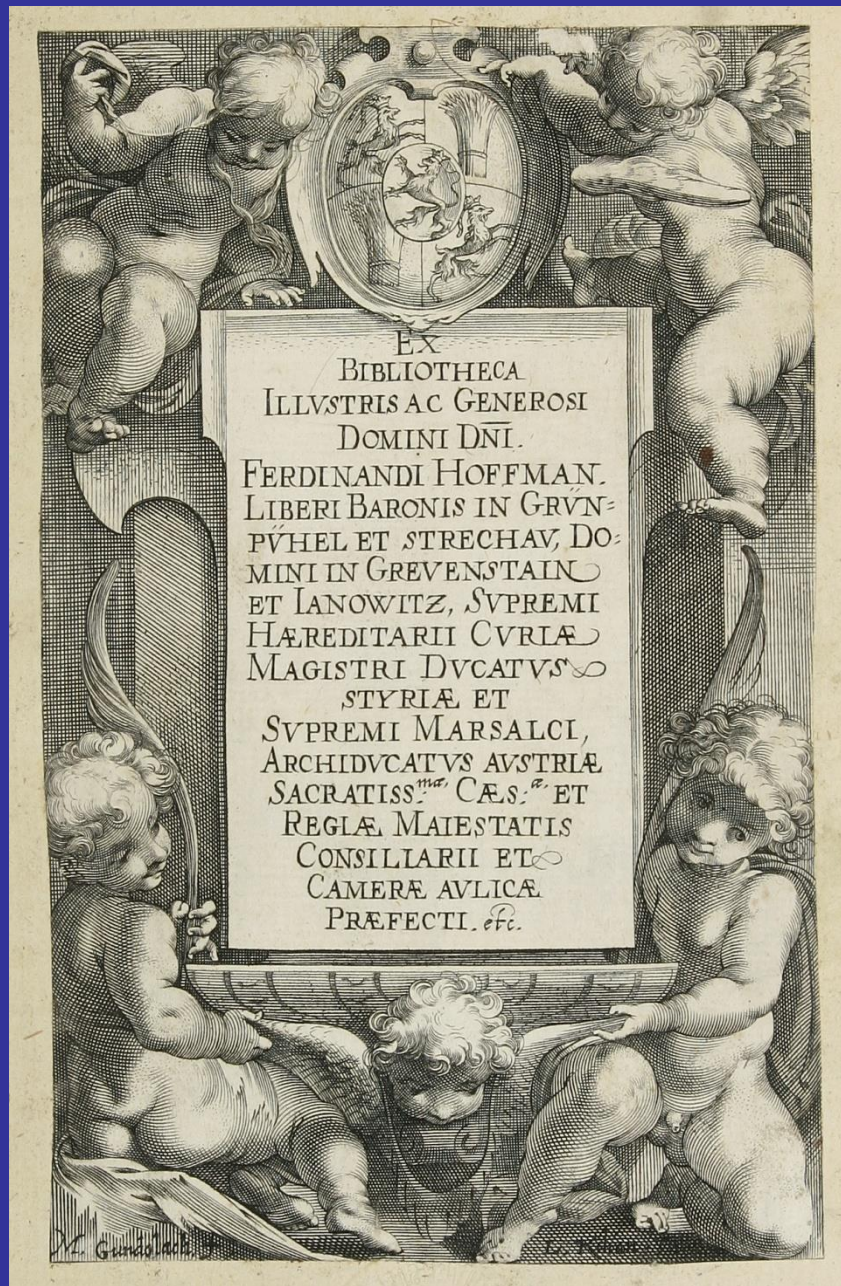
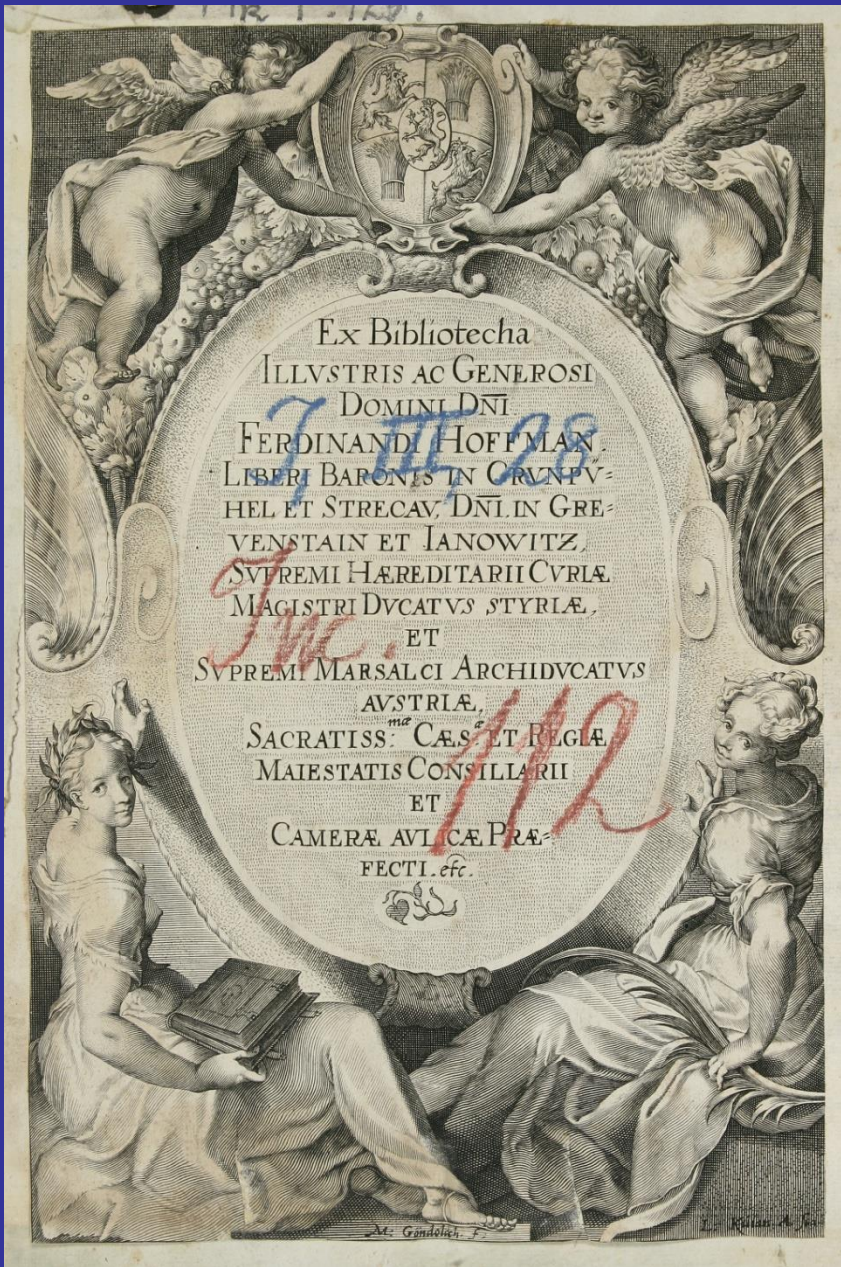
S . J . R . S .

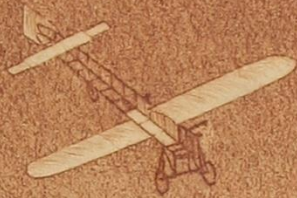
J. G. Tarouca

Albrecht von Rosenbergkitter

EX LIBRIS · DE VICTOR · R. V. BAUER

Richard Levee 1910

Ukázka zámeckých knihoven

Lobkovická knihovna

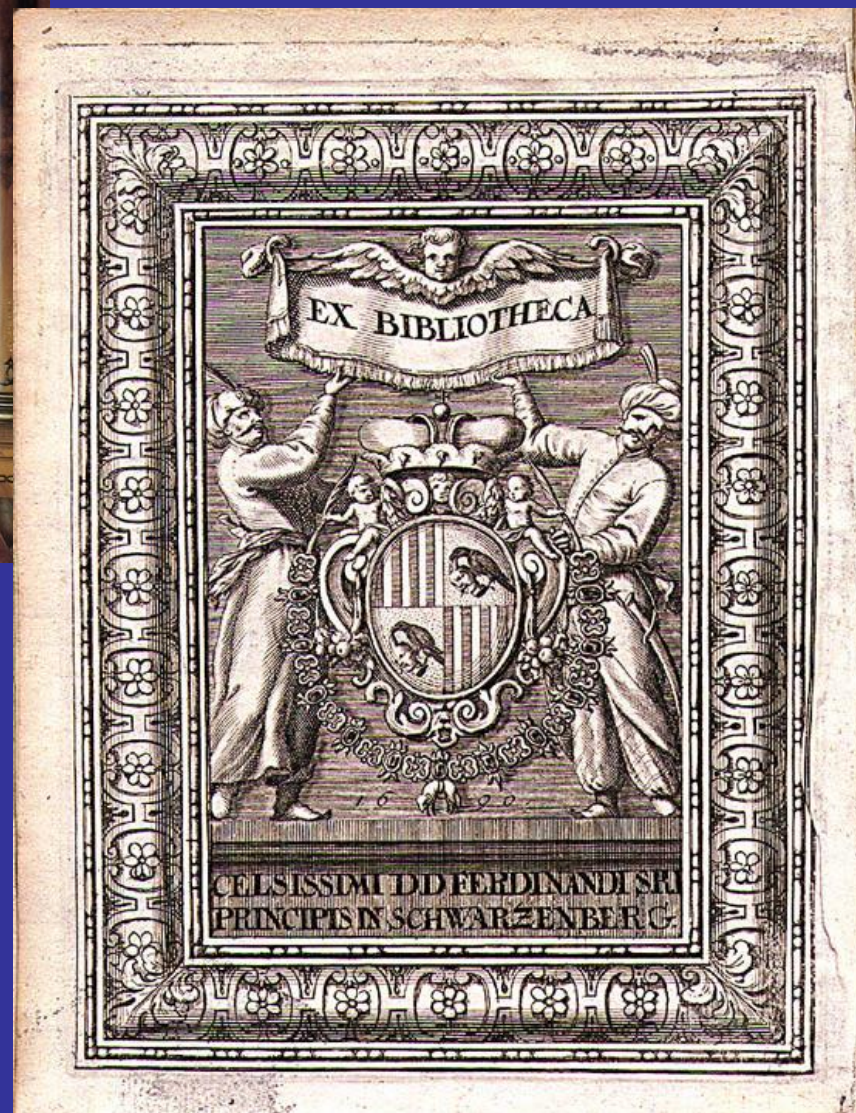
Nelahozeves – dnešní uložení
Lobkovické knihovny

Český Krumlov

Eggenbergové (Marie Ernestina z Eggenbergu) Český Krumlov

Schwarzenbergové –
Hluboká nad Vltavou

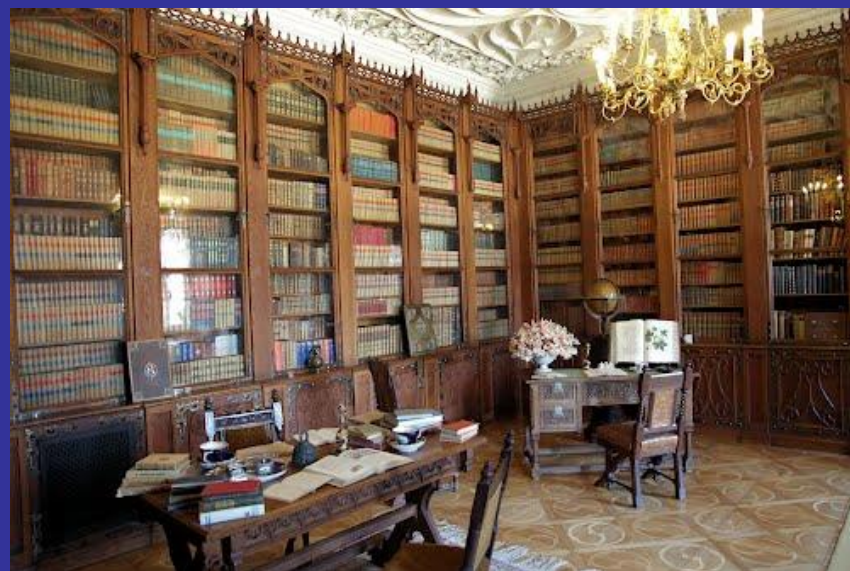

Buchlov – barokní knihovna Petřvaldských a Berchtoldů

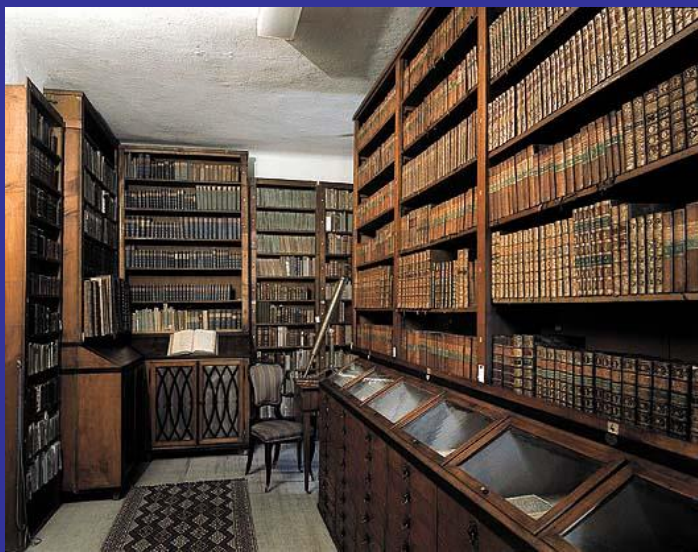
Pernštejn – knihovna Mitrovských

Sychrov

Opočno

Dačice

Lednice

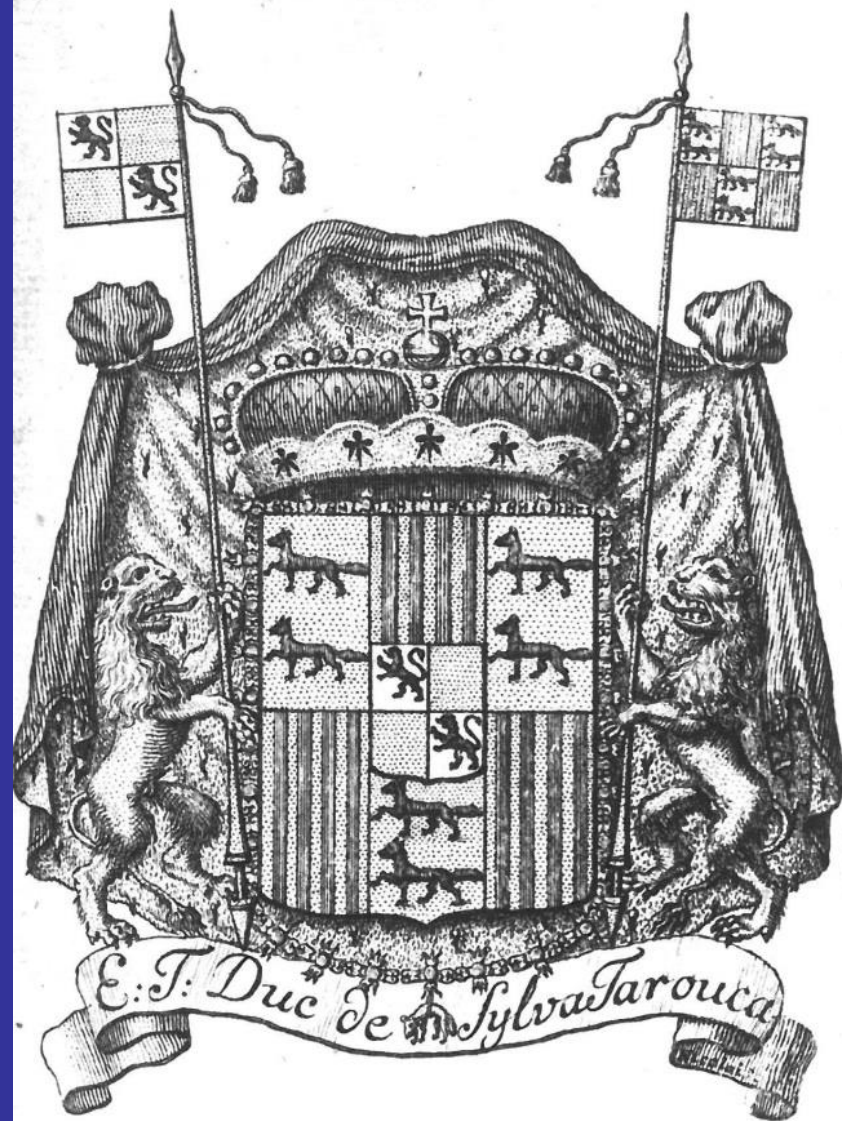
Kroměříž

ZÁMECKÉ KNIHOVNY

- Některé zámecké knihovny posloužily v 19. století jako základ vznikajících českých zemských kulturních institucí – např. knihovna Národního muzea, Františkova muzea, ...
- Donátoři Františkova muzea (MZK) – Antonín Bedřich Mitrovský, Josef Auersperg, Hugo Salm, Josef Antonín Ponesch, Bedřicha Sylva Tarouca, ...
- pražská sekundogeniturní Lobkovická knihovna

*Ex Bibliotheca
Joannis Petri Cerroni
S. C. R. A. M. Secretarii.*

ZÁMECKÉ KNIHOVNY VE FONDU MZK

- Kübeck z Kübau (Lechovice)
- Khuen Belasi (Emin Dvůr u Hrušovan nad Jevišovkou)
- Chorinští z Ledské - se starší knihovnou hrabat Walldorfů (Nové Veselí)
- Zámecká knihovna z Lysé nad Labem

Bibliothecæ Wesseliensis.

Saal	Archiv
Kasten	VII
Fach	G
Nr.	3

1

2

Saal	Bib
Kasten	III
Fach	G
Nr.	8
I. Reihe	

Saal	Turm
Kasten	I
Fach	B
Nr.	11
I. Reihe	

3

4

5

6

7

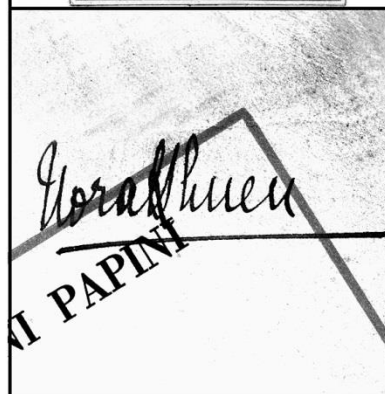
8

Norae Litzow
ZZARO

9

10

GIER.
Avocats, Procureurs,
ercs, & à tous ceux qui
k.
Schloß-Lissa.
R I S,
, Libraire-Imprimeur,
harpe, à la Liberté.

11

12

INSTITUCE SPRAVUJÍCÍ ZÁMECKÉ KNIHOVNY

- Národní muzeum – správa oddělení zámeckých knihoven Národního muzea (založeno 1954 – Bohumír Lifka)
- Národní památkový ústav
- Muzea
- Knihovny – NK, MZK ...
- Soukromé vlastnictví

Projekt PROVENIO

- Databáze majitelských knižních proveniencí
- Projekt Knihovny Národního muzea
- <http://www.provenio.net/index.php/cz/>